

sió B «yo me'n faré una *lletuga* -una *lletuga* d'ensiam»), MilàF (*Romllo*, 531.10); ço que correspon a l'ús que es dona avui al mot a l'horta del Prat de Llobregat, 'cada una de les mates (d'enciam)': «cada *lètuga* d'enciam val 10 cèntims» (1932); a l'Alt Pall.: «d'enciam n'hi ha 2 menes: *ensiam* de *lètuga*, i de l'altre, que es cabdella» (Areu, Esterrri de Cardós, *id. de lètuga* Estaon); a Farrera *lletuga* és una mata d'enciam (1932-34).

Encara que els valencians solen mirar *lletuga* com un mot estrany al Princ. (Renat «El Camí», 14-iv-34), això és veritat pel que fa a Bna. i gran part del català oriental, però no de diverses comarques del Princ.; en el P. Val. és molt més viu (a Sella «una *ensalaeta de lètuga*», 1964; o va dir una *ensiameta* de ll.?). *Lletuga*, *lletugam*, *lletugat*, *lletugat*, *lletuguet*, *-gueta*. I el derivat savi *lactucari*.

**Lletum* mot que potser va existir com a nom d'alguna pasta o solució espessa usada per encalçar, embanquinar o enluir parets, de la qual derivaria un verb *enlletumar*: «compram dos pincells per *enlletumar* la volta nova» en un doc. barceloní de 1435; i en un altre també barceloní de 1389 hi ha *en(l)lletumar* en context semblant (en relació amb coses embussades, sembla): tots en CaCandi, *MiscHistCat.* (II, 211, 202). Podria ser derivat de *llet* (si fos substància semilíquida més o menys blanquinosa) o bé de *llet* (dissim. de **lletum*) i també fóra possible que *-um* no sigui sufix sinó fruit de contaminació de *betum*. Tanmateix sospito que es tracti de mala lectura per *enbetumar*, *enba-* (*AlcM embetumar*, § 3 = cast. *encalar*, § 2 'cobrir d'una passada de pintura (portes, finestres)'); car l'única cosa que trobo semblant en cat. és *lleitum* «cosas de leche» recollit pel DAG. a Andorra, de sentit allunyat.

Alletar [princ. S. xv]: «per negligència, e açò fa per les dones quan *aleyten* la creatura chiqua, que per culpa sua no muyra», StVicentF (*Serm.* II, 212.22); «vull --- siats companyona de les dones nodrisses que nodrexen mon fill en hun castell; e --- com les altres nodrisses lo auran *aletat* e pascut, que vós lo aportets per delit», *Comtessa Fidel* (NCl. XLVIII, 109); «que neguna dida o altra fembra qui haja promès, o prometrà, star ab altre, que no's gos exir mentre aquell o aquella la vulla per *alletar* son infant», en un ban barceloní de 1440 (DBal.); «¿no és fort plaga aquesta —dix la Princesa— que yo sia subjugada al pare e a la mare, e encara, sens causa neguna, sia represa per la dida qui m'alletada? què faria si-m hagués vista fer alguna cosa deshonestà», JoMartorell (Ag. II, 61).

«Mira que és, ay! un glavi per aqueix cor de mare / l'alletar la fillada de qui atuh-li 'ls seus», *Atl.*, 160; «pobriíss —féu la dida, tot contemplant-lo ab aquella tendresa que l'alletar desperta desseguida en totes les dones», Noller (*Pap.*, 160); «vós triumphau *alletant* de let tendra / aquell Senyor qui dona vid' als altres: / dels àngels past, menjar de tots nosaltres, / lo gust del qual beatitut engendra», Jaume d'Olesa (abans de 1492, JMBover, *BiEscrBal.* II, 13.10.1); «la llet: lac; *alletar*: lactare; mamar: sugere», OPou (*Th.* 60

Pu., 309). Citem, com a possible calc castellà del judeocatalà (quan els nostres jueus perderen la llengua pròpia després de l'expulsió), *alechar* «amamantar» en les Bibles de Constantinoble i Ferrara (GRemiro, *BRAE* III, 192), car fora d'allà no hi ha hagut mai res d'això en cast. (DECH); *lletar*; *alletable*, *alletada*, *alletador*, *alletament*; *deslletar* [après hun temps que la filla fo *deslatada*], Bernat Metge, 7 (DBal.); *deslletament*. *Contrallet*.

Lletsó [*llecsó*, c. 1300 o S. XIV; *licçons*, fi S. XIV i XV; *llapsons*, 1575; *lletissó* i *lletsó*, modernament]. Encara que modernes, són les formes del NE. les més guiadores: «a casa --- ja la trobà invadida per la patuleia d'Olot. —Doncs a on heu estat tot aquest temps? —Sóc anada a espisar la regada de la closa de baix, i després he collida una braçada de *lletissons* pels godalls», MrnVayreda (*Records d. l. Carlinada* IV, p. 64); a Vilallonga de la Salanca, parlant de l'«arrel de malvis», m'explicaren «els malvissos són una especi de *lletissó*» (1960); el DAG. atribueix aquesta forma a Olot i *AlcM* al peu del Montseny (Viladrau); JSPons usà *lletissons* (*AlcM* encreuament de *lletissons* amb *lletresa*).

Forma no pas isolada, que continua cap al Nord, pel Llenguadoc i que el TdF ens documenta en el felibre Jan Laurès, de Vilanova de Beziers: «Que las cledos, / am de bledos, / d'amargal, de *lachissous*, / de countun siogon farcidos»; junt amb altres variants llenguadocianes, *laitissou* etc., «crépide, plante a suc laiteux; laitiron; pissenlit»; i potser sense interrupció fins a Champagne: Mouzonnais «*laitisson, létichon* m. <hi ha altres casos de *ch* = fr. *ç* en aquest parlar> laitiron (chicoracés)» (Goffart, *Rev. d. Champ. et d. Brie*, 1897, 718); i vegeu-ne més en Rolland (*Flora* 35 *Pop.* VII, 166).

Certament no és aquesta la forma que ha preponderat en català, sinó *llecsó*, però és la més pròxima al prototipus, com ja assenyala Spitzer (*LexikK*, p. 46). Sens dubte l'altra i les seves pròximes variants es troben des de molt més antic, car ja apareix aquella en un text d'Arnau de Vilanova, veg. els detalls en la cita que donarem per a *sabrer* (*SABER*), en el text p. p. *An. Sacra Tarr.* xxxii, 15; i vegeu-ne de *licçons* a l'article *PARAR* ('pelar'), en les *Receptes* val. de Micer Joan (1466), *BABL* VII, 323. «Degotament a la postema e als pàlpetz ---: prin àloe e acàcia e papàver groc e safrà, e sia destemprat ab aygua de *lecçons* e més en l'uyll», Alcoati (*De figura de l'uyll*, S. XIV, fº 83v1); «si era hom que agués calor de fetge, mit-hi un poc de *licçons* o de andúvia ---» en el *Libre de Cuy-na* val. de fi S. XIV (*BSCC* XIV, 171); «¿ha-y dones que vagen a collir *licçons*, e per collir-los, calciguen lo blat?», StVicentF (*Quar.*, 88.113); «la hortaliça serà pimpinella, *llichsons*, crèxens», *Libre de la Pesta* (Gna., S. XVII, DAG.).

En els diccionaris: «*llapsons* o *llicsons*: sonchus», OPou (*ThPu.*, 50); «*llopsó*: cerraça (sonchus); *llipsons*: -ajas», Sanelo, fº 96 (i intercalat després entre els dos: *licçó, -ons*); «*llacsons* o *llecsos*, *herba*: sonchus», DTò. 1670; i és la 1.ª d'aquestes dues formes la que